

Günel MEHDİZADƏ

HEYDƏR ƏLİYEV MÜASİR AZƏRBAYCANDA DEMOKRATİK MƏTBUATIN BANİSİ KİMİ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые вопросы истории азербайджанской печати, касающиеся борьбы за свободу слова и независимости в условиях ограничительных мер и запретов царской и советской цензуры. Автор подчеркивает огромную роль общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева, в результате созидательной деятельности которого в новейший период Азербайджана была сформирована подлинная система средств массовой информации.

Ключевые слова: цензура, демократическая печать, система СМИ, конституция, законы СМИ.

SAMMARY

Haydar Aliyev as the founder of the democratic media in the Contemporary Azerbaijan. The article examine the history of Azerbaijani media, the some aspects of its struggle for freedom of speech and press pursued under the ban of tsarist Russia and Soviet censorship. It opines about activities of the national leader Haydar Aliyev in the field of formation and the development of democratic media in the new era of the independent Azerbaijan and the scientific fact reveals that the true democratic mass media system is formed today in Azerbaijan as a result of Haydar Aliyev's comprehensive and creative activities.

Key words: censorship, democratic media, mass media system, constitution, laws of mass media.

Azərbaycan uzun müddət çar Rusiyasının və Sovet İttifaqının sərt senzura şəraitində olmuş, hətta milli mətbuatımızın bünövrəsi kimi yaranmış "Əkinçi" qəzeti də bu senzuranın qurbanına çevrilmişdir. Lakin bununla belə Azərbaycan ziyalıları, Azərbaycan maarifçiləri az qala iki əsr boyu demokratik mətbuat uğrunda mübarizə aparmışlar. İmperiya isə hər vəchlə onun qarşısını almağa çalışmışdır. "Söz və mətbuat azadlığına qarşı mübarizə Rusiyada əsrlər boyu formalaşmışdı. Mətbuatın qadağan edilməsi, tirajın

yandırılması, konfiskasiyası senzuranın işləyib hazırladığı metodlar sırasındadır” [3, s.36].³ Rus xalqına mətbuat azadlığı vəd edən bolşeviklər də qadağanlardan başladılar. Xalq Komissarları Sovetinin sədri 27 oktyabr 1917-ci ildə (inqilabı çevrilişindən cəmi iki gün sonra) mətbuat haqqında dekret imzaladı. Açıq şəkildə mətbuata qarşı represiya xarakteri daşıyan bu sənəd əsasında iki ayda Rusiyada 92 qəzet bağlandı [7, c.298].⁴ “Sovet hakimiyyəti “Qlavlit” adlandırılan xüsusi idarə sistemi ilə 1990-cı illərin əvvəllərində SSRİ- də dəmir senzura tədbirləri həyata keçirmişdir. - Azərbaycan yeni müstəqillik faktını əldə edəndə çox güclü senzura şəraitində olmuşdur. Lakin müstəqilliyin lap ilk günlərindən mətbuat azadlığı vacib bir sosial vəziyyət kimi gündəmə çıxmış və demokratik mətbuatı formalaşdıran KİV haqqında Qanun qəbul edilmişdir. Bununla belə 1990-cı illərin əvvəllərində hakimiyyətdə olan Xalq Cəbhəsi və Müsavat cütliyü Ermənistanla müharibə şəraitini bəhanə edərək mətbuata yenidən senzura tətbiq edən prezident fərmanını ortaya qoymuşdur. Yalnız ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıdışı ilə demokratik mətbuatın yaranması prosesi gerçəkləşdi. Prezident heydər Əliyev Azərbaycanı bazar iqtisadiyyatına qovuşdurdu, bütün sahələrdə olduğu kimi mətbuatı da özəl sektoru yarandı. “Bazar münasibətlərinə keçidlə bağlı meydana çıxan özəl KİV sistemi bu sahədə inkişafa güclü təkan verdi” [3, s.150].⁵ Azərbaycan Respublikasının Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası xalqa söz və mətbuat azadlığı verdi. Prezident Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit olunmuş belə bir maddənin müəllifi sayıla bilər. “Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır [5, s.575].⁶ Ülu öndər dərhal bəyan etdi: «Azərbaycanda mütərəqqi mətbuat ənənələrinin qorunub inkişaf etdirilməsi, müasir beynəlxalq təcrübə ilə zənginləşdirilməsi, kütləvi informasiya vasitələrinin imkanlarından ölkəmizdə hüququ dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, demokratik islahatların həyata keçirilməsi, Azərbaycan dilinin inkişafı sahəsində düzgün istifadə edilməsi dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir”. Bu fikirlər deklarativ sözlər deyildi. Azərbaycan uğrunda həyatını belə əsirgəməyən bu böyük mücahid

bunları dövlət siyasəti səviyyəsinə qadınır və bir azdan söz və mətbuat azadlığına xeyli dərəcədə nail olduqdan sonra qururla dedi: «Müstəqil, demokratik və hüquqi dövlət quruculuğu prosesini yaşayan Azərbaycan dövlətinin ictimai-siyasi həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, mətbuat və informasiya sahəsində də demokratiya prinsiplərinə dönmədən əməl olunur. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyasında təsbit olunmuş fikir və söz azadlığı, siyasi pluralizm mətbuat və informasiya sahəsində Azərbaycan dövlətinin yeritdiyi siyasətin əsasını təşkil edir [4].⁷ Göründüyü kimi, Heydər Əliyevin arxitektoru olduğu və 1995-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası mətbuat üzərində senzuranı bərdəşlik qadağan edir.

Lakin Ulu Öndər bununla da kəyətəlmir və 1998-ci il avqustun 6-da “Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” xüsusi fərman imzalamışdır ki, bu fərman Azərbaycan KİV sistemində senzuranın bütün fəalqların ləğv edir və əsl demokratik mətbuatın yaranmasını şərtləndirən qalq çevrilir. Ona görə də belə bir fikir tam həqiqətdir ki, “Azərbaycanda söz və informasiya azadlığının birqərar olmasının, azad informasiya mühitinin və müstəqil kütləvi informasiya vasitələrinin yaradılması siyasətinin banisi ümummilli lider Heydər Əliyevdir [2, s.183].⁸ Heydər Əliyev 2000-ci ildə Dövlət Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinin ləğvi barədə fərman imzalamış, bununla da mətbuatın özünü tənzimləmə prosesinin əsaslarını qoymuşdur. Onun təklifi ilə 1999-cu ilin dekabrında insan haqları və əsas Azadlıqlar üzrə Avropa Konvensiyasının tələblərinə uyğunlaşdırılmış “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” yeni demokratik qanun qəbul olunmuşdur [6].⁹ Heydər Əliyevin bizə bu gün də gərəkliliyi olan belə bir fikrinə diqqət edək: “Mətbuat, ya müstəqil mətbuat, yaxud da müxalifət mətbuatı, təbii ki, cəmiyyətdə olan çatışmazlıqları, nöqsanları, hakimiyyətdə olan qüsuruları tənqid etməklə həm iqtidara, həm də cəmiyyətin bu nöqsanlardan təmizlənməsinə kömək etməlidir” [1, s.351].¹⁰ Prezident bu fikrinə bir az da genişləndirərək demişdir: “Mən bütün mətbuatın - təkə müstəqil mətbuatın yox, müxalifət mətbuatının yox, dövlət mətbuatının da məhz bu yolla getməsinə istəyirəm. Dövlət mətbuatı yalnız

³ Məmmədli C. Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi, Bakı, Zərdabi LTD nəşriyyatı, 2012, səh. 36(616 səh)

⁴ Федотов М. Становление законодательства СМИ. М., 1999, стр.298.

⁵ Məmmədli C. Göstərilən kitabı, səh. 150

⁶ Mətbuat qanunvericiliyi və təcrübə. Bakı, 2001, səh.575

⁷ Məmmədli C. Demokratik mətbuatın Heydər Əliyev konsepsiyası.. “525-ci qəzet”, 11 dekabr 2015

⁸ Həsənov Əli. Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinin əsasları. Bakı, Zərdabi LTD, 2016 səh. 183 (səh. 700)

⁹ Bax: “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, <http://www.e-qanun.az>

¹⁰ Heydər Əliyev və mətbuat: müsahibələr, bəyanatlar, müraciətlər, çıxışlar tədbirlər, “Nurlar” nəşriyyatı, dörd cildə, dördüncü cild, səh. 351 (640 səh)

iqtidarı təbliğ etmək, iqtidarın qanunlarını, qərarlarını şərh etmək yolu ilə getməməlidir. O da bizim bütün işlərimizdə olan nöqsanları, qüsurları aşkara çıxarmalıdır, tənqid etməlidir¹¹. Bu fikirlər ölkədə demokratik mətbuat ideyasına dair dövlət konsepsiyasıdır və bu gün Azərbaycan mətbuatı bu istiqamətdə fəaliyyət göstərməkdədir.

Heydər Əliyev jurnalistikaya və jurnalistlərə böyük qayğısına, medianın nəzəri konsepsiyasının zənginləşməsinə, ölkədə kütləvi informasiya vasitələri sisteminin sürətli inkişafına göstərdiyi dövlət köməyinə görə "Jurnalistlərin dostu" mükafatına layiq görülmüşdür. O mükafatın təqdim olunma mərasimində də Ulu Öndər ölkədə demokratik dəyərlərin formalaşması prosesində mətbuatın, telerradiyonun misilsiz xidmətini xüsusi qeyd etdi, jurnalistlərin əməyini bir daha yüksək qiymətləndirdi və bu peşə sahiblərinə bəzi gileylərini də dilə gətirdi. O, bəzi jurnalistlərin ucuz sensasiya dalınca qaçmalarını tənqid etdi, amma jurnalistikanın bütün incəliklərinə ən yaxşı nəzəriyyəçi və peşəkar bələdçiliyi ilə yarı zarafat, yarı ciddi belə bir fikri də gizlətmədi: "Bilirəm - dedi - sensasiya yaratmayanda sizi oxumurlar, amma sensasiyada da həqiqət prinsipinə sadıq olmalısınız". Bəli, bu da H.Əliyevin jurnalistikaya dair nəzəri görüşləri silsiləsinə aid olan çox maraqlı bir fikir idi..

Beləliklə deyə bilərik ki, Azərbaycanda demokratik mətbuatın formalaşması və inkişafı birbaşa Heydər Əliyevin fəaliyyəti və nəzəri konsepsiyası ilə bağlı olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyev və mətbuat: müsahibələr, bəyanatlar, müraciətlər, çıxışlar tədbirlər, "Nurlar" nəşriyyatı, dörd cildə, dördüncü cild, səh. 351 (640 səh)
2. Həsənov Əli. Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinin əsasları. Bakı, Zərdabi LTD, 2016 səh. 183 (səh. 700)
3. Məmmədli C. Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi, Bakı, Zərdabi LTD nəşriyyatı, 2012, səh. 36 (616 səh)
4. Məmmədli C. Demokratik mətbuatın Heydər Əliyev konsepsiyası.. "525-ci qəzet", 11 dekabr 2015¹
5. Mətbuat qanunvericiliyi və təcrübə. Bakı, 2001, səh. 575
6. "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, <http://www.e-qanun.az>
7. Федотов М. Становление законодательства СМИ. М., 1999, стр. 298.

¹¹ Yenə orada